

Olgierd Jakubowski

Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków

ORCID: 0000-0002-5530-1025

Karnoprawna ochrona dziedzictwa kulturowego przed zniszczeniem w wybranych państwach europejskich – zarys zagadnienia

Wstęp

Przestępczość przeciwko dziedzictwu kulturowemu przybiera wiele form. Wśród czynów zagrażających jego elementom, takich jak przemyt, kradzieże czy fałszerstwa, szczególnie dotkliwe w skutkach są następstwa przestępstw związanych ze zniszczeniem lub uszkodzeniem dóbr kultury. Gdy świat obiegnęła informacja o domniemanym spaleniu skradzionych z muzeum Kunsthal w Rotterdamie 16 października 2012 r. dzieł Pabla Picassa, Henri Matisse'a, Claude'a Moneta, Dyrektor Narodowego Muzeum Historii Rumunii nazwał ten czyn „zbrodnią przeciwko ludzkości”¹. To emocjonalne wystąpienie jeszcze kilka lat temu mogło wydawać się przesadą. Obecnie, w dobie ataków islamskich terrorystów na obiekty będące częścią światowego dziedzictwa, nabiera ono nowego znaczenia. Fakt, iż prokuratorzy Międzynarodowego Trybunału Karnego stawiają zarzuty przestępstw wojennych malijskim dżihadystom, którzy niszczyli zabytki Timbuktu a ich sprawca zostaje skazany² wskazuje na skalę zagrożenia³. Na tym tle istotne jest postawienie pytania o obowiązujące w państwach europejskich regulacje prawne, mające odstraszyć potencjalnych sprawców tego typu czynów. Analizując rozwiązania, dotyczące karnoprawnej ochrony dziedzictwa kulturowego przed zniszczeniem w wybranych krajach Europy warto rozważyć, czy istniejące przepisy będą skutecznym narzędziem w przypadku nasilenia się tego zjawiska w naszym obszarze geograficznym⁴.

¹ Zob. <http://www.bbc.com/news/world-europe-23349744> (data dostępu: 28.12.2018).

² Zob. K. Wierczyńska, A. Jakubowski, *Individual Responsibility for Deliberate Destruction of Cultural Heritage: Contextualizing the ICC Judgment in the Al-Mahdi Case*, „Chinese Journal of International Law” 2017, nr 16(4).

³ Zob. <http://www.timeslive.co.za/thetimes/2016/03/02/Timbuktu-destroyer-in-dock-for-war-crimes> (data dostępu: 28.12.2018).

⁴ Autor prowadził swoje rozważania nad zagadnieniem na podstawie materiałów zgromadzonych w trakcie prowadzonego pod kierunkiem dr. hab. Piotra Steca, prof. UO badania, mającego na celu sporządzenie analizy rozwiązań prawnych, dotyczących ochrony zabytków ruchomych dla

Ochrona dziedzictwa kulturowego w Unii Europejskiej

Regulacje prawne dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego w Unii Europejskiej jedynie pośrednio odnoszą się do zagrożenia zniszczeniem lub uszkodzeniem dóbr kultury. Rozwiązania systemowe dotyczą w szczególności kontroli obrotu dobrami kultury⁵. W poszczególnych unormowaniach istnieją jednak rozwiązania, które mogą ograniczać zjawisko niszczenia dziedzictwa na terenie Wspólnoty. Przykładem może być rozporządzenie Rady (WE) nr 116/2009 z dnia 18 grudnia 2008 r. w sprawie wywozu dóbr kultury⁶. Uregulowano w nim zewnętrzny aspekt przepływu dóbr kultury, tj. dotyczący przypadków, w których dobro kultury jest wywożone poza terytorium Unii Europejskiej. Uzyskania pozwolenia na wywóz poza terytorium Wspólnoty wymagają te dobra kultury, które zostały wyszczególnione w aneksie do rozporządzenia. O ile w większości przypadków wprowadzono wymóg, by dobro kultury posiadało określony wiek (więcej niż 100 lat) oraz określoną wysoką wartość (np. środki transportu i rzeźby, zbiory – 50 000 euro, obrazy 150 000 euro, mozaiki i rysunki 15 000 euro), to wprowadzono również kategorie dóbr kultury, które niezależnie od wartości materialnej, po spełnieniu progu wieku wymagają pozwolenia. Takimi dobrami kultury, wskazanymi w aneksie, będą przedmioty archeologiczne⁷, rozczłonkowane pomniki⁸, inkunabuły i manuskrypty oraz archiwa. Dwie pierwsze z wymienionych kategorii, które w przypadku spełnienia wymogu wieku – 100 lat, zawsze będą wymagały pozwolenia na wywóz poza Unię Europejską, powinny podlegać szczególnej kontroli właśnie ze względu na fakt występowania zjawisk grabieży i niszczenia stanowisk archeologicznych oraz niszczenia i uszkodzania dóbr kultury, które w formie rozczłonkowanej są łatwiejsze do wywiezienia. Wskazane zapisy rozporządzenia Rady (WE) nr 116/2009 powodują, iż ma ono również pewne znaczenie w kontekście ochrony dziedzictwa kulturowego przed zniszczeniami, gdyż utrudnia swobodny obrót elementami pozyskanymi za pomocą tego przestępstwa.

---

wybranych krajów europejskich. Powyższe badanie było przeprowadzone w ramach Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014–2017 r. Częścią ww. badania było opracowanie poszerzające temat raportu – A. Jakubowski, O. Jakubowski, *Analiza regulacji prawnokarnych w zakresie ochrony dziedzictwa kultury w wybranych państwach europejskich*, obejmująca systemy prawne Włoch, Francji, Austrii, Niemiec oraz Wielkiej Brytanii. Materiały niepublikowane.

⁵ Szerzej O. Jakubowski, *Zjawisko przemytu dóbr kultury*, „Archiwum Kryminologii” 2014, tom XXXVI.

⁶ Dz. Urz. UE z 2009 r. L 39, s. 1.

⁷ Zapis w aneksie dotyczy w szczególności „Przedmiotów archeologicznych mających więcej niż 100 lat, które pochodzą z: wykopalisk i odkryć lądowych lub podwodnych; terenów archeologicznych; zbiorów archeologicznych”.

⁸ Zapis w aneksie dotyczy w szczególności „Elementów stanowiących integralną część pomników artystycznych, historycznych lub religijnych, które zostały rozczłonkowane, mające więcej niż 100 lat”.

Podobny, pośredni wpływ na ograniczenie zjawiska niszczenia stanowisk archeologicznych oraz cennych zabytków mają przepisy odnoszące się do zakazu przywozu lub wprowadzenia na terytorium Wspólnoty oraz wywozu lub usunięcia z terytorium Wspólnoty i obrotu handlowego iracką własnością kulturalną i innymi artykułami o znaczeniu archeologicznym, historycznym, kulturalnym oraz o wyjątkowym znaczeniu naukowym i religijnym⁹. Podobne rozwiązania zastosowano w stosunku do przywozu, wywozu, przenoszenia lub świadczenia usług pośrednictwa związanych z przywozem, wywozem lub przenoszeniem dóbr kultury Syrii oraz innych przedmiotów o znaczeniu archeologicznym, historycznym, kulturowym, religijnym lub o wyjątkowym znaczeniu naukowym¹⁰. Pomimo iż normy prawne dotyczą obrotu dobrami kultury, ograniczają również możliwość sprzedaży na rynku sztuki obiektów pochodzących ze zniszczonych stanowisk archeologicznych czy zabytków nieruchomych.

Także w dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/60/UE z dnia 15 maja 2014 r. w sprawie zwrotu dóbr kultury wyprowadzonych niezgodnie z prawem z terytorium państwa członkowskiego, zmieniającej rozporządzenie (UE) nr 1024/2012 (wersja przekształcona)¹¹, która wprowadziła szczegółowe zasady zwrotu dóbr kultury nielegalnie wywiezionych z terytorium państwa członkowskiego, istnieją rozwiązania prawne mające na celu zapobieżenie zniszczeniom poszukiwanych obiektów. W szczególności z art. 5 ust 4 ww. aktu wynika, iż organy centralne państw członkowskich współpracują ze sobą oraz wspierają konsultacje między właściwymi organami państw członkowskich. W szczególności m.in. podejmują wszelkie niezbędne środki, we współpracy z zainteresowanym państwem członkowskim, w celu fizycznego zachowania dobra kultury. Zapisy dyrektywy 2014/60/UE¹² przyczyniły się do implementowania do niektórych ustaw krajowych przepisów karnych penalizujących niszczenie takich obiektów (np. rozwiązania niemieckie).

Niezależnie od wskazanych przypadków możliwości wykorzystania regulacji wspólnotowych do ochrony dziedzictwa kulturowego przed zniszczeniem,

⁹ Rozporządzenie Rady (WE) nr 1210/2003 z dnia 7 lipca 2003 r. dotyczące niektórych szczególnych ograniczeń w stosunkach gospodarczych i finansowych z Irakiem oraz uchylające rozporządzenie (WE) nr 2465/96 (Dz.U. L 169 z 08.07.2003, s. 6).

¹⁰ Rozporządzenie Rady (UE) nr 1332/2013 z dnia 13 grudnia 2013 r. zmieniające rozporządzenie (UE) nr 36/2012 w sprawie środków ograniczających w związku z sytuacją w Syrii (Dz.U. L 335 z 14.12.2013, s. 3–7).

¹¹ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/60/UE z dnia 15 maja 2014 r. w sprawie zwrotu dóbr kultury wyprowadzonych niezgodnie z prawem z terytorium państwa członkowskiego, zmieniającej rozporządzenie (UE) nr 1024/2012 (wersja przekształcona: Dz. Urz. UE L 159 z 28.05.2014, ze zm.). Dalej jako: Dyrektywa 2014/60/UE.

¹² Analogiczne rozwiązanie istniało w artykule 4 ust 4 poprzednio obowiązującej dyrektywy Rady 93/7/EWG z 15 marca 1993 r. o zwrocie dóbr kultury nielegalnie przemieszczonych z terytorium Państwa Członkowskiego, OJ L 74, 27.3.1993.

należy jednoznacznie wskazać, iż przepisy te mają podstawową funkcję, związaną z ochroną dóbr kultury przed nielegalnym wywozem i kradzieżami. Kwestia dewastacji dziedzictwa nie jest w tym przypadku traktowana priorytetowo. Także w strategicznych dokumentach, takich jak np. Konkluzje Rady w sprawie zapobiegania przestępstwom przeciwko dobrom kultury i zwalczania tych przestępstw¹³, skupiono się na problemach związanych z nielegalnym obrotem, przemytem czy kradzieżami dzieł sztuki, nie wskazując w treści problemu wandalizmu. Na skutek takiego podejścia zakres karnoprawnej ochrony dziedzictwa kulturowego przed zniszczeniem jest regulowany odmiennie w różnych systemach prawnych państw europejskich¹⁴.

Karnoprawna ochrona dziedzictwa kulturowego przed zniszczeniem w ustawodawstwie francuskim

Podstawowym aktem regulującym ochronę dziedzictwa kulturowego we Francji jest Kodeks dziedzictwa (fr. *Code du patrimoine*; dalej: CP) z dnia 20 lutego 2004 r. Akt ten zastąpił sześć poprzednio obowiązujących regulacji odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego, co miało na celu ujednoczenie przepisów dotyczących tej materii¹⁵. W tym akcie prawnym zawarto przepisy dotyczące poszczególnych aspektów dziedzictwa, zdefiniowanego w artykule L-1 tego aktu, jako wszelkie dobra ruchome, jak i nieruchomości znajdujące się w prywatnych i publicznych kolekcjach, które posiadają wartość historyczną, artystyczną, archeologiczną, estetyczną, naukową lub techniczną. CP dzieli się na księgi, które są podzielone na tytuły, te z kolei na rozdziały. W poszczególnych księgach CP uregulowano ochronę poszczególnych części dziedzictwa kulturowego, znajdują się w nich także przepisy penalizujące poszczególne czyny zabronione godzące w dziedzictwo kulturowe. Karnoprawna ochrona dóbr kultury znajduje się również w innych aktach prawnych. Wskazać tu należy przede wszystkim francuski kodeks karny (fr. *Code pénal*; dalej: fr. k.k.)¹⁶ jako główny akt prawny, w którym zlokalizowane jest obowiązujące we Francji prawo karne materialne. Pomimo iż w kodeksie karnym nie znajduje się legalna definicja przestępstwa, to jednak na podstawie występujących w nim elementów w doktrynie uznaje

¹³ Konkluzje zostały przyjęte przez Radę ds. WSiSW w dniu 13 grudnia 2011 r. (dokument 17555/11).

¹⁴ Na zakres przepisów mają wpływ również normy prawa międzynarodowego, takie jak m.in. konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego wraz z Regulaminem wykonawczym do tej Konwencji oraz Protokół o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego (1954).

¹⁵ Zob. A. Dobrzyń, *Ochrona dziedzictwa kultury we Francji*, „Ochrona Zabytków” 2007, nr 3, s. 79.

¹⁶ Publikacja ordonans nr 92-683 dnia 22.7.1992 r.

się za nie „działanie lub zaniechanie, które społeczeństwo zakazuje pod groźbą kary”¹⁷.

Klasyfikując przestępstwa przyjmuje się różne kryteria, takie jak waga (fr. *gravité*) czynu, rodzaj winy, forma czynu, sposób działania sprawcy, przedmiot ochrony prawnej¹⁸. Art. 111-1 fr. k.k. dzieli przestępstwa ze względu na odpowiedzialność karną na zbrodnie, występki i wykroczenia. O ile zbrodnia może być popełniona wyłącznie z winy umyślnej, występki zarówno z winy umyślnej, jak i nieumyślnej, to w odniesieniu do wykroczeń w ogóle nie występuje kryterium ich kwalifikowania w oparciu o formę winy¹⁹. W przypadku wykroczeń należy wskazać, iż zasadniczą karą jest grzywna kwotowa, a same wykroczenia dzielą się na 5 klas (art. 131-13). Zgodnie z tym podziałem, w przypadku 1 klasy kwota nałożonej grzywny może wynosić do 38 euro; 2 klasy – do 150 euro; 3 klasy – do 450 euro; 4 klasy – do 750 euro; 5 klasy – do 1500 euro.²⁰ Oprócz grzywny sprawcom wykroczeń grożą również wskazane w kodeksie kary dodatkowe²¹. Przepisy penalizujące czyny zabronione związane z niszczeniem dziedzictwa kulturowego znajdują się zarówno w fr. k.k., jak i w CP. Odnoszą się one do różnego typu dóbr kultury.

Artykuły 322-1 do 322-4-1 fr. k.k. określają, jakim karom podlegają sprawcy przestępstw polegających na zniszczeniu, obniżeniu wartości lub uszkodzeniu dziedzictwa. W przepisach tych znajdują się wskazania dotyczące zakresu i sposobu stosowania tych norm w kontekście wartości chronionych przez ww. kodeks. W szczególności, zgodnie z ustępem pierwszym artykułu 322-1 fr. k.k., zniszczenie, obniżenie wartości lub uszkodzenie cudzego mienia podlega karze 2 lat pozbawienia wolności oraz karze grzywny w wysokości 30 000 euro, chyba że wynikiem jest powstanie nieznacznej szkody. W ustępie drugim tego artykułu wskazano, iż wykonywanie napisów, znaków lub rysunków bez uprzedniego zezwolenia na ścianach, pojazdach, drogach publicznych lub ruchomościach miejskich podlega karze grzywny w wysokości 3 750 euro i karze wykonania pracy społecznej, gdy wynikiem jest powstanie nieznacznej szkody. W treści art. 322-2 fr. k.k. postanowiono natomiast, że przestępstwo określone w akapicie pierwszym art. 322-1 podlega karze 3 lat pozbawienia wolności i karze grzywny w wysokości 45 000 euro, a przestępstwo określone w akapicie drugim tego samego artykułu podlega karze grzywny w wysokości 7 500 euro i karze wykonania pra-

¹⁷ Zob. X. Pin, *Droit pénal général*, wyd. 6, Paris 2015.

¹⁸ M. Rogacka-Rzewnicka, *Prawo karne*, [w:] A. Machowska, K. Wojtyczek (red.), *Prawo francuskie*, Kraków 2004, tom I, s. 463–464.

¹⁹ Ibidem, s. 466.

²⁰ W ramach 5 klasy w przypadku recydywy grzywna może być zwiększona do 3000 euro.

²¹ M. Budyn-Kulik, *Model ścigania sprawcy wykroczenia w wybranych państwach*, Warszawa 2012, s. 8.

cy społecznej, gdy mieniem zniszczonym, o obniżonej wartości lub uszkodzonym jest rejestr lub oryginał dokumentu wydanego przez organ władzy publicznej. Gdy przestępstwo określone w akapicie pierwszym art. 322-1 popełniono w związku z prawdziwą lub zakładaną przynależnością lub brakiem przynależności osoby będącej właścicielem lub użytkownikiem tego mienia do określonej grupy etnicznej, narodu, rasy lub religii, przewidziane kary zwiększa się do 3 lat pozbawienia wolności i kary grzywny w wysokości 45 000 euro.

Zgodnie z treścią art. 322-3 fr. k.k. przestępstwo określone w pierwszym akapicie art. 322-1 podlega karze do 5 lat więzienia i karze grzywny w wysokości 75 000 euro, a przestępstwo określone w akapicie drugim tego samego artykułu podlega karze grzywny w wysokości 15 000 euro i karze wykonania pracy społecznej, gdy wystąpiła jedna z dodatkowych wskazanych w ustawie przesłanek, takich jak m.in. popełnienie czynu przez kilka osób działających jako sprawcy lub współsprawcy.

Przestępstwo zniszczenia, obniżenia wartości lub uszkodzenia mienia spenalizowane w art. 322-1 fr. k.k. dotyczy sytuacji, w której sprawca nie jest właścicielem mienia. Odmienne natomiast skonstruowano przepis w art. 322-3-1 fr. k.k., zgodnie z którym „kto doprowadza do zniszczenia, zmniejszenia wartości lub uszkodzenia podlega karze siedmiu lat pozbawienia wolności i karze grzywny w wysokości 100 000 euro”. Karę podwyższa się do 10 lat pozbawienia wolności i 150 000 euro grzywny, jeżeli czyny te dotyczą:

- nieruchomości lub ruchomości sklasyfikowanej jako zabytek historii na mocy przepisów kodeksu dziedzictwa lub sklasyfikowanego dokumentu pochodzącego z archiwów prywatnych na mocy przepisów tego samego kodeksu;

- odkrycia archeologicznego dokonanego podczas prac wykopaliskowych lub przypadkowo, terenu, na którym przeprowadzane są prace archeologiczne lub budynku kultu religijnego;

- dobra kultury z publicznego obszaru ruchomości lub które jest wystawione, zachowane lub złożone, nawet tymczasowo, bądź to w jednym z muzeów Francji, bibliotece, mediatece lub archiwum, bądź też w miejscu podlegającym osobie publicznej lub osobie prywatnej prowadzącej działania w interesie publicznym, bądź też w budynku kultu religijnego.

Karę podwyższa się do 10 lat pozbawienia wolności i 150 000 euro grzywny, jeśli przestępstwo zostało popełnione w okolicznościach określonych w art. 322-1 fr. k.k., odnoszących się do sytuacji, gdy czyn popełniony został przez kilka osób działających jako sprawcy lub współsprawcy. Kary grzywny określone w art. 322-3-1 fr. k.k. mogą ulec podwyższeniu aż do połowy wartości dobra, które uległo zniszczeniu, uszkodzeniu lub doznało uszczerbku wartości. Art. L114-3 CP wskazuje dodatkowo, iż w razie potrzeby dostęp z miejsc lub obiektów określonych w powyższym artykule karnym może być

zamknięty, a wyjście użytkowników i zwiedzających może podlegać kontroli aż do przybycia funkcjonariusza policji sądowej.

Odmienne regulacje dotyczą ochrony materiałów archiwalnych. Stosowne przepisy znajdują się w księdze drugiej CP (art. L214-1 do L214-10) oraz we francuskim kodeksie karnym, przy czym regulacje zawarte w CP mają charakter uzupełniający, a nie szczególny w stosunku do postanowień ogólnych zawartych we fr. k.k. Świadczą o tym sformułowania typu „*bez uszczerbku dla stosowania przepisów kodeksu karnego*” zawarte w poszczególnych postanowieniach CP w omawianej materii. Spenalizowano tam m.in. przestępstwo zniszczenia archiwów prywatnych, uznanych (fr. *classés*) za archiwa historyczne (art. L214-6). Sprawca takiego czynu podlega karze pozbawienia wolności do 3 lat oraz grzywny w wysokości 45 000 euro. Takiej samej karze podlega również osoba odpowiedzialna za archiwa publiczne, która doprowadziła do ich uszkodzenia lub zniszczenia. Jeśli jednak czyn ten wynikał z jej niedbalstwa, to podlega ona karze jednego roku pozbawienia wolności oraz grzywny w wysokości 15000 euro (art. L214-3 CP).

Istotne dla zagadnienia karnoprawnej ochrony dziedzictwa kulturowego przed zniszczeniem są czyny zabronione dotyczące ochrony zabytków i obszarów chronionych, stypizowane w księdze szóstej kodeksu dziedzictwa. Zgodnie z art. L624-1 CP karze grzywny w wysokości 3 750 euro podlega ten, kto narusza przepisy dotyczące:

- modyfikacji, bez uprzedniego uzyskania opinii, nieruchomości wpisanej do rejestru dodatkowego;
- zbywania nieruchomości sklasyfikowanej jako zabytek historii;
- zbywania ruchomości sklasyfikowanej jako zabytek historii;
- udostępniania ruchomości sklasyfikowanych jako zabytki historii;
- przenoszenia, zbywania, modyfikacji, bez uprzedniego uzyskania zezwolenia, ruchomości wpisanej do rejestru dodatkowego na liście ruchomości sklasyfikowanych jako zabytek historii.

Zgodnie z treścią art. L624-2 CP karze grzywny w wysokości 3 750 euro (bez uszczerbku dla powództwa o odszkodowanie, które można wnosić przeciwko osobom, które zlecają wykonanie prac lub zastosowanie środków z naruszeniem przedmiotowych przepisów) podlega ten, kto narusza przepisy dotyczące:

- skutków propozycji sklasyfikowania nieruchomości jako zabytku historii;
- skutków doręczenia wniosku o wywłaszczenie;
- modyfikacji nieruchomości sklasyfikowanej jako zabytek historii;
- nowych budowli i służebności;
- modyfikacji ruchomości sklasyfikowanej jako zabytek historii.

Istotną kwestią jest fakt, iż Minister Kultury lub osoba przez niego delegowana może nakazać przywrócenie do stanu poprzedniego miejsca na koszt sprawców. Posiada również uprawnienie do wniesienia o nakazanie przy-

wrócenia do stanu poprzedniego do właściwego sądu, który może ewentualnie ustalić wysokość kary pieniężnej, bądź też nakazać wykonanie z urzędu przez organ administracji na koszt sprawców.

Powyższe przestępstwa stwierdza się na wniosek Ministra Kultury. Stwierdzenie popełnienia przestępstwa może nastąpić na podstawie protokołów sporządzanych przez konserwatorów lub pracowników ochrony nieruchomości lub ruchomości sklasyfikowanych jako zabytki historii, należycie zaprzysiężonych w tym celu.

Istotnym przepisem karnym mającym funkcję prewencyjną jest art. L624-6 CP, zgodnie z którym konserwator lub strażnik, który w wyniku ciężkiego zaniedbania dopuszcza do zniszczenia, rozbicia, uszkodzenia, zmniejszenia wartości lub uszczerbku bądź to nieruchomości, bądź też ruchomości sklasyfikowanej jako zabytek historii, podlega karze trzech miesięcy pozbawienia wolności i karze grzywny w wysokości 3 750 euro.

Karnoprawna ochrona dziedzictwa kulturowego przed zniszczeniem w ustawodawstwie włoskim

Podstawowym aktem regulującym ochronę dziedzictwa kulturowego we Włoszech jest Kodeks dóbr kultury i krajobrazu (wł. *codice dei beni culturali e del paesaggio*, znany także pod nazwą *codice Urbani*, dalej: CBCP)²² wprowadzony dekretem ustawodawczym nr 42 z dnia 22 stycznia 2004 r. W art. 2 CBCP zawarto podstawowe definicje dotyczące przedmiotu ochrony, tj. dziedzictwa kulturowego²³. Precyzyjne definicje odnoszące się do chronionych rzeczy znajdują się natomiast w rozdziale I CBCP²⁴. Ponadto, dobra kultury

²² G.U. 24 febbraio 2004, n. 45. Regulacje zawarte w CBCP doczekały się bardzo bogatej literatury. W niniejszym raporcie korzystano m.in. z kilku opracowań zwartych: M. Cammelli (red.), *Il codice dei beni culturali e del paesaggio. Commento al decreto legislativo 22 gennaio 2004, n. 42*, wyd. I, Bologna 2004, M. A. Sandulli (red.), *Codice dei beni culturali e del paesaggio*, wyd. II, Mediolan 2012; M. B. Mirri, *Codice dei Beni Culturali e del Paesaggio*, wyd. 4, Viterbo 2014.

²³ „1. Dziedzictwo kulturowe składa się z dóbr kultury i dóbr krajobrazowych.

2. Dobrami kultury są nieruchomości i rzeczy ruchome o znaczeniu artystycznym, historycznym, etno-antropologicznym, archiwalnym i bibliograficznym (...) oraz inne rzeczy określone przez prawo lub na podstawie prawa jako świadectwa mające wartość cywilizacyjną.

3. Dobrami krajobrazowymi są nieruchomości i obszary (...), będące wyrazem wartości historycznych, kulturalnych, naturalnych, morfologicznych i estetycznych terytorium, oraz inne dobra określone przez prawo lub na podstawie prawa.

4. Dobra dziedzictwa kulturalnego o przynależności publicznej są przeznaczone do wykorzystania przez społeczeństwo, zgodnie z wymogami zastosowania instytucjonalnego, pod warunkiem, że nie sprzeciwiają się temu względy ochrony.”

²⁴ Zgodnie z art. 10 ust. 1: „Dobrami kultury są nieruchomości i rzeczy ruchome należące do Państwa, regionów, innych publicznych jednostek samorządu terytorialnego, jak również każdej jednostki i instytucji publicznej oraz prywatnych osób prawnych działających w celach niezarobkowych, w tym instytucji kościelnych o statusie cywilnoprawnym, o znaczeniu artystycznym, historycznym, archeologicznym i etnoantropologicznym.”

stanowią także inne typy dokumentów i zbiorów²⁵, a także inne rzeczy będące własnością osób prywatnych, zarówno te, które zostały uznane za dobra kultury przez właściwych miejscowo nadintendentów w odpowiednim oświadczeniu (decyzja administracyjna)²⁶, jak i te, które nie zostały wyraźnie uznane za dobra kultury w toku postępowania w sprawie oświadczenia, jeśli takie oświadczenie nie jest wymagane dla rzeczy wymienionych w art. 10 CBCP²⁷. Pomimo iż większość przepisów odnoszących się do czynów zabronionych, wymierzonych przeciwko dobrom kultury zostało skodyfikowanych w CBCP, który zawiera również regulacje dotyczące kar administracyjnych, niektóre z przestępstw mogą być również ścigane na podstawie kodeksu karnego (dalej: wł. k.k.)²⁸ oraz niektórych ustaw szczególnych²⁹.

Włoski kodeks karny dzieli przestępstwa (art. 39 w związku z art. 17 wł. k.k.) na występki i wykroczenia³⁰. Podział ten ma charakter formalny. Kryterium stanowi zagrożenie karą. Wykroczenie może zostać popełnione zarówno umyślnie, jak i nieumyślnie (art. 42 wł. k.k.), w odróżnieniu do występków, które podlegają penalizacji, jeśli sprawca działał umyślnie. Zgodnie z treścią art. 17 wł. k.k. za wykroczenia przewidziane są następujące rodzaje kar: areszt (5 dni do 3 lat), kara pieniężna (od 2 do 1032 euro) oraz kary dodatkowe (zawieszenie uprawnień do wykonywania zawodu lub działalności oraz zakaz reprezentowania osób prawych i przedsiębiorstw, a także opublikowanie wyroku skazującego). Poza tymi podstawowymi różnicami należy wspomnieć, że organami właściwymi do orzekania w sprawach o wykroczenia są organy administracyjne, ale od ich orzeczeń przysługuje odwołanie do sądu³¹.

²⁵ Art. 10 ust. 2 CBCP:

„Dobrami kultury są również:

a) zbiory muzealne, pinakoteki, galerie i inne centra wystawiennicze należące do Państwa, regionów, innych publicznych jednostek samorządu terytorialnego, jak również każdej jednostki i instytucji publicznej;

b) archiwa i pojedyncze dokumenty Państwa, regionów, innych publicznych jednostek samorządu terytorialnego, jak również każdej jednostki i instytucji publicznej;

c) księgozbiory bibliotek należące do Państwa, regionów, innych publicznych jednostek samorządu terytorialnego, jak również każdej jednostki i instytucji publicznej, z wyjątkiem zbiorów, które pełnią funkcje bibliotek wskazanych w art. 47 ust. 2 rozporządzenia Prezydenta Republiki z dnia 24 lipca 1977 r., nr 616.”

²⁶ Art. 12-16 CBCP.

²⁷ Zob. także art. 11 CBCP (Rzeczy, do których stosuje się przepisy szczególne, dotyczące ochrony).

²⁸ Regio Decreto del 19 ottobre 1930, n. 1398, codice penale, G.U. 26 ottobre 1930, n. 251, con successive modifiche.

²⁹ http://www.carabinieri.it/internet/imagestore/cittadino/informazioni/tutela/culturale/Raccolta_normativa.pdf; <http://www.aboutius.it/sanzioni-penali-e-amministrative-per-la-difesa-dei-beni-culturali> (data dostępu: 2.11.2015).

³⁰ Zob. M. Budyn-Kulik, *Model...*, op. cit., s. 16–17.

³¹ *Ibidem*, s. 17.

Zgodnie z treścią art. 635 wł. k.k., kto niszczy cudzą rzecz (nieruchomość lub rzecz ruchomą) podlega karze więzienia do jednego roku lub karze grzywny w wysokości 309 euro. Przepięstwo to ścigane jest na wniosek pokrzywdzonego. Jeśli jednak przestęstwo dotyczy budynków publicznych przeznaczonych do użytku publicznego lub sprawowania kultu religijnego, lub rzeczy o wartości historycznej lub artystycznej, to jest ono ścigane z urzędu i jest zagrożone karą pozbawienia wolności od 6 miesięcy do 3 lat³².

W art. 733 wł. k.k. zdefiniowano wykroczenie polegające na szkodzie wyrządzonej narodowemu dziedzictwu archeologicznemu, historycznemu lub artystycznemu³³. W orzecznictwie³⁴ wskazuje się, iż przepis ten dotyczy wyłącznie czynu polegającego na zniszczeniu lub uszkodzeniu rzeczy, dokonanego przez jej właściciela lub posiadacza. Nie obejmuje on zatem czynów wymierzonych w mienie innych osób, w tym mienie państwowe i samorządowe. Zatem zakres przedmiotowy tego przepisu obejmuje tylko rzeczy należące, posiadane lub będące we władaniu osób prywatnych. Penalizowany czyn może być dokonany umyślnie albo nieumyślnie, przy czym w sposób oczywisty może tu wchodzić w grę zaniedbanie, prowadzące do zniszczeń lub uszkodzeń rzeczy. Sądy włoskie odnosiły się także do wykładni sformułowania „zabytkowi lub innej należącej do niego rzeczy, co do której stwierdzono znaczącą wartość”. Wskazywano w tym kontekście, że chodzi tu wyłącznie o rzeczy, które zostały już uznane w procedurze administracyjnej za posiadające wartość w rozumieniu przepisów o ochronie dóbr kultury, ale też inne, o ile dany „czyn spowodował szkodę w narodowym dziedzictwie archeologicznym, historycznym lub artystycznym”.

Regulacje dotyczące niszczenia dziedzictwa kulturowego zawarte w CBCP są odmiennego rodzaju, gdyż nie jest tu karana szkodliwość samego nagannego postępowania, ale nieposłuszeństwo wobec obowiązku administracyjnego, jakim jest uzyskanie pozwolenia organu administracji publicznej, skutkujące uszkodzeniem mienia chronionego. Zgodnie z treścią art. 169 ust. 1 CBCP (działania niezgodne z prawem)³⁵:

³² Podobnie, włoskie prawo penalizuje zniekształcenie i zanieczyszczenie rzeczy innych ludzi (art. 639 wł. k.k.), jeśli zatem przestęstwo zostało popełnione w stosunku do cudzej rzeczy o znaczeniu historycznym lub artystycznym, gdziekolwiek się ona znajduje lub odnośnie do nieruchomości zabytkowych, znajdujących się w centrach historycznych, to jest ono ścigane z urzędu i zagrożone karą pozbawienia wolności do jednego roku lub grzywny w wysokości do 1032 euro.

³³ „Kto niszczy, uszkadza lub w inny sposób wyrządza szkodę zabytkowi lub innej należącej do niego rzeczy, co do której stwierdzono znaczącą wartość i jeżeli ten czyn spowodował szkodę w narodowym dziedzictwie archeologicznym, historycznym lub artystycznym, podlega karze aresztu do jednego roku lub karze pieniężnej nie mniejszej niż 2065 euro. Dodatkowo może zostać orzeczony przepadek rzeczy, której stan uległ pogorszeniu lub w inny sposób została uszkodzona”.

³⁴ Zob. szerzej G-L. Gamboni, *La protezione penale del patrimonio culturale nell'ordinamento giuridico italiano*, <http://www.ordineavvocatifirenze.eu/wp-content/uploads/2013/12/17.05.2013-La-protezione-penale-del-patrimonio-culturale-Gianluca-Gambogi.docx> (data dostępu: 20.11.2015).

³⁵ Podobny charakter ma także przepis art. 170 wł. k.k. (użytkowanie niezgodne z prawem), odnoszący się w praktyce do nieruchomości: „Karze aresztu od sześciu miesięcy do roku i karze grzywny od 775 euro do 38.734,50 euro podlega, kto przeznaczona dobra kultury wskazane w art. 10

„1. Karze aresztu od sześciu miesięcy do roku i karze grzywny od 775 euro do 38.734,50 euro podlega:

a) kto bez pozwolenia burzy, usuwa, zmienia, odnawia lub wykonuje jakiegokolwiek rodzaju prace na dobrach kultury wskazanych w art. 10;

b) kto bez pozwolenia nadintendenta odłącza freski, herby, graffiti, inskrypcje, tabernakula i inne ornamenty budynków, wystawione lub nie na widok publiczny, chociażby nie było wydane oświadczenie przewidziane w art. 13;

c) kto wykonuje, w przypadkach wyjątkowo pilnych, prowizoryczne prace niezbędne do uniknięcia istotnych szkód na dobrach wskazanych w art. 10, bez niezwłocznego zawiadomienia o nich nadintendentury lub bez przesłania, w najkrótszym możliwym czasie, projektów prac docelowych w celu uzyskania pozwolenia.”

W CBCP wskazano również katalog kar administracyjnych dotyczących dóbr kultury (art. 160-166), uzupełniających system odpowiedzialności z tytułu naruszeń przepisów tego aktu normatywnego³⁶.

W odniesieniu do ruchomych dóbr kultury istotne znaczenie ma nakaz przywrócenia do stanu pierwotnego (art. 160-161 CBCP), jeżeli w wyniku naruszenia obowiązków ochrony i zachowania ustalonych przepisami CBCP dobro kultury doznało szkody. Ministerstwo nakazuje podmiotowi odpowiedzialnemu wykonanie na jego koszt prac niezbędnych do przywrócenia dobra do stanu pierwotnego. Gdy przywrócenie do stanu pierwotnego nie jest możliwe, podmiot odpowiedzialny jest zobowiązany wypłacić państwu sumę równą wartości rzeczy utraconej lub zmniejszeniu wartości rzeczy. Choć regulacje te odnoszą się w znacznej mierze do nieruchomości, to mogą mieć one znaczenie dla ruchomości, w szczególności do uszkodzenia rzeczy znalezionych w rozumieniu art. 91 CBCP.

Sankcja administracyjna w postaci wypłaty państwu sumy równej wartości dobra kultury, utraconego w wyniku naruszenia obowiązków ustalonych przepisami CBCP, może zostać nałożona na osobę lub osoby odpowiedzialne za taki czyn (utrata polega na zaginięciu dobra kultury, nie można go odnaleźć lub okazuje się, że opuściło ono terytorium Włoch, art. 163 CBCP). Karą administracyjną zapłaty sumy 103,50 do 620 euro zagrożone jest także naruszenie obowiązku przedłożenia właściwych dokumentów wywozowych po dokonaniu wywozu dobra kultury poza terytorium Unii Europejskiej w rozumieniu przepisów prawa unijnego (art. 166 CBCP).

Ochrona dziedzictwa kulturowego przed zniszczeniem w związku z prowadzeniem działań wojennych została uregulowana w odmiennym akcie

---

do użytkowania niezgodnego z ich znaczeniem historycznym lub artystycznym lub szkodliwego dla ich zachowania lub integralności”.

³⁶ Zob. szerzej: F. Caggiano, *Depenalizzazione e sistema sanzionatorio amministrativo*, Napoli 2011.

prawnym. W związku z faktem, iż Republika Włoska ratyfikowała Konwencję haską o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego z 14 maja 1954 r.³⁷ oraz protokół I i II do niej, we włoskiej ustawie nr 105 z 2009 r.³⁸ wprowadzono katalog przestępstw wojskowych odnoszących się do uszkodzenia dóbr kultury w czasie konfliktów zbrojnych.

Karnoprawna ochrona dziedzictwa kulturowego przed zniszczeniem w ustawodawstwie austriackim

Podstawowe przepisy regulujące ochronę dziedzictwa kulturowego w Austrii zawarte są w ustawie *Bundesgesetz betreffend den Schutz von Denkmälern wegen ihrer geschichtlichen, künstlerischen oder sonstigen kulturellen Bedeutung* (w skrócie: *Denkmalschutzgesetz*; dalej: DMSG)³⁹ obowiązującej jednolicie w całym państwie. Zgodnie z § 1 ust. 11 tej ustawy pojęcia „zabytek” oraz „dobro kultury” mają jednakowe znaczenie. Pod pojęciem zabytku rozumie się wszelkie wytworzone przez człowieka przedmioty ruchome i nieruchome o znaczeniu historycznym, artystycznym lub innym znaczeniu kulturowym, których utrzymanie leży w interesie publicznym (§ 1 ust. 1 DMSG). Pojęcie „zabytku” nie posługuje się kryterium określonego wieku danego przedmiotu⁴⁰. Istotnym jest, aby ze względu na znaczenie historyczne, artystyczne lub inne znaczenie kulturowe istniał interes publiczny (narodowy) w jego utrzymaniu. Interes ten występuje zawsze w przypadku obiektu rzadkiego bądź niepowtarzalnego, który wyróżnia się spośród innych podobnych zabytków lub jest przykładem zabytków określonego rodzaju bardzo dobrze lub dobrze zachowanych⁴¹. Ponadto § 1 ust. 2 DMSG określa, iż utrzymanie leży w interesie narodowym wówczas, gdy ma się do czynienia z zabytkiem, którego utrata oznaczałaby uszczerbek w austriackim zasobie/ stanie dóbr kultury pod względem jakości, wystarczającej ilości i różnorodności.

W związku z koniecznością implementacji Dyrektywy 2014/60UE oraz dostosowania przepisów wewnętrznych do postanowień konwencji UNESCO

³⁷ Dz. U. z 1957 r. Nr 46, poz. 212.

³⁸ Legge del 16 aprile 2009, n. 45, Ratifica ed esecuzione del II Protocollo relativo alla Convenzione dell'Aja del 1954 per la protezione dei beni culturali in caso di conflitto armato, fatto a L'Aja il 26 marzo 1999, nonche' norme di adeguamento dell'ordinamento interno, G.U.8 maggio 2009, n. 105.

³⁹ Bundesgesetz betreffend den Schutz von Denkmälern wegen ihrer geschichtlichen, künstlerischen oder sonstigen kulturellen Bedeutung (Denkmalschutzgesetz – DMSG) StF: BGBl. Nr. 533/1923 (Ustawa o ochronie zabytków ze względu na ich znaczenie historyczne, artystyczne lub inne znaczenie kulturalne).

⁴⁰ C. Bazil, R. Binder-Krieglstein, N. Kraft, *Das österreichische Denkmalschutzrecht*, Wiedeń 2004, s. 36.

⁴¹ Ibidem, s. 41.

z 1970 r.⁴² austriacki ustawodawca wprowadził do sytemu prawnego odrębne przepisy dotyczące restytucji dóbr kultury poprzez regulacje ustawy Bundesgesetz über die Rückgabe unrechtmäßig verbrachter Kulturgüter (w skrócie: Kulturgüterrückgabegesetz; dalej: KGRG)⁴³.

Przepisy penalizujące czyny przeciwko dobrom kultury znajdują się przede wszystkim w DMSG. Oprócz tego są również zamieszczone w austriackim kodeksie karnym (z niem. *Strafgesetzbuch*, w skrócie: StGB)⁴⁴. Austriacki StGB dzieli czyny zabronione na zbrodnie i występki. Zgodnie z § 17 ust. 1 StGB zbrodniami są działania umyślne zagrożone karą dożywotniego pozbawienia wolności lub karą pozbawienia wolności powyżej trzech lat. Wszystkie inne czyny zabronione są występkami (§ 17 ust. 2 StGB).

Zniszczenie cudzego zabytku stanowi kwalifikowany typ przestępstwa uszkodzenia rzeczy, który podlega karze przewidzianej w § 126 ust. 1 pkt. 3 StGB. Zgodnie z tym przepisem, karze pozbawienia wolności do lat dwóch lub karze pieniężnej do 360 stawek dziennych podlega, kto dopuszcza się uszkodzenia mienia będącego zabytkiem publicznym/narodowym bądź przedmiotu objętego ochroną zabytków. Szczególną ochroną objęte są również, zgodnie z § 126 ust. 1 pkt. 4 StGB, rzeczy o ogólnie uznanej wartości naukowej, etnologicznej, artystycznej lub historycznej, które znajdują się w powszechnie dostępnym zbiorze lub innym takim miejscu, bądź w budynku publicznym. Ponadto, zgodnie z ust. 2 § 126 StGB, kara pozbawienia wolności ulega zaostreniu w przypadku, gdy w wyniku czynu zabronionego wyrządzona szkoda przekracza kwotę 300 000 euro i wynosi od 6 miesięcy pozbawienia wolności do lat pięciu.

W austriackim kodeksie karnym wskazać należy także na przepis karny 180 ust. 1 pkt. 4 StGB który, mimo iż odnosi się w pierwszej kolejności do ochrony środowiska, wymienia również zabytki. Przepis ten stanowi: „Kto wbrew przepisom prawa lub nakazowi władzy zanieczyszcza wodę, ziemię lub powietrze w ten sposób, że przez to prowadzi do powstania kosztów lub innej szkody na cudzej rzeczy, na znajdującym się pod ochroną zabytków przedmiocie lub na zabytku przyrody przekraczających 50 000 euro, podlega karze pozbawienia wolności do 2 lat”.

Czyny związane z niszczeniem dóbr kultury w czasie konfliktów zbrojnych znajdują się także w austriackim kodeksie karnym. Zgodnie § 321c. StGB karze pozbawienia wolności od roku do dziesięciu lat podlega, kto

---

⁴² Konwencja UNESCO dotycząca środków zmierzających do zakazu i zapobiegania nielegalnemu przywozowi, wywozowi i przenoszeniu własności dóbr kultury, sporządzona w Paryżu dnia 17 listopada 1970 r. (Dz.U. z 1974 r. Nr 20, poz. 106.).

⁴³ Bundesgesetz über die Rückgabe unrechtmäßig verbrachter Kulturgüter (Kulturgüterrückgabegesetz – KGRG) StF: BGBl. Nr 19/2016 (Ustawa o zwrocie dóbr kultury przemieszczonych niezgodnie z prawem).

⁴⁴ Bundesgesetz vom 23. Jänner 1974 über die mit gerichtlicher Strafe bedrohten Handlungen (Strafgesetzbuch-StGB) StF: BGBl. Nr. 60/1974.

w związku z konfliktem zbrojnym niszczy na dużą skalę lub przywłaszcza sobie dobra kultury w rozumieniu Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktów zbrojnych. Tej samej karze podlega, kto dokonuje ataku na obiekty cywilne, włącznie z dobrami kultury, o ile są one jako takie chronione przez prawo międzynarodowe (§ 321e. ust.1 pkt. 4 StGB), jak również kto używa będącego pod szczególną ochroną dobra kultury lub jego bezpośredniego otoczenia do wsparcia działań militarnych (§ 321e. ust.1 pkt. 4 StGB).

Kwestie zniszczenia zabytku przez właściciela zostały uregulowane w § 37 ust. 1 DMSG, który stanowi, iż kto wbrew postanowieniom § 4 ust. 1 i § 5 ust. 1 DMSG zniszczy zabytek lub traktowany jako całość i objęty ochroną zespół (ensemble), bądź traktowane jako całości i objęte ochroną kolekcje, jeśli ten czyn nie podlega zgodnie z odrębnymi przepisami surowszej karze, podlega karze pieniężnej do 360 stawek dziennych. Na wypadek braku możliwości przewidzianego § 36 przywrócenia stanu pierwotnego lub nieprzywrócenia stanu pierwotnego mimo formalnego upomnienia, obok kary pieniężnej, przewiduje się karę zastępczą od wartości (niem. *Wertersatzstrafe*). Karę zastępczą od wartości przewiduje się także wówczas, gdy czyn zagrożony jest według innych postanowień karą surowszą. Wysokość kary zastępczej od wartości powinna odpowiadać kosztom, jakie musiałyby zostać poniesione celem ponownego odtworzenia lub odtworzenia przedmiotu o podobnej wartości lub w wyższej wysokości, odpowiadającym korzyściom uzyskanym w wyniku popełnionego czynu. Kara zastępcza od wartości winna być rozłożona na wszystkich uczestników czynu, stosownie do ich udziału przy uwzględnieniu zasad wymiaru kary (§§ 32 do 35 StGB).

Przez zniszczenie zabytku rozumie się, zgodnie z § 4 ust. 1 pkt. 1 DMSG, jego faktyczne unicestwienie, nawet jeśli utrzymały się jego części, dla których ze względu na ich znaczenie nie istnieje interes publiczny w ich dalszym utrzymaniu. Zniszczenie pojedynczego zabytku będącego częścią kolekcji lub zbioru/ensemble, które zostały objęte ochroną ustawy DMSG jako całość, stanowi zawsze zmianę kolekcji lub zespołu/ensemble także wówczas, gdy kolekcja lub zespół/ensemble utraciły swoje znaczenie jako całość.

Za równoznaczne ze zniszczeniem traktuje się zaniechanie przez właściciela lub osobę odpowiedzialną za utrzymanie zabytku podjęcia koniecznych do utrzymania zabytku środków, które to zaniechanie dokonuje się przy oczywistym zamiarze doprowadzenia do zniszczenia, zważywszy, iż chodzi o środki możliwe do zastosowania przez właściciela bądź osobę odpowiedzialną, które nie wymagają lub wymagają jedynie nieznacznych środków finansowych (np. wymiany rozbitej dachówki, zamknięcia stojących otwarcie okien i tym podobnych; § 4 ust. 1 pkt. 2 DMSG).

Ustawodawca wyraźnie odróżnia zniszczenie od zmiany zabytku. Zniszczeniem jest pozbawienie/unicestwienie znaczenia zabytku. Faktyczne (ma-

terialne) zniszczenie nie jest konieczne by mówić o zniszczeniu⁴⁵. W przypadku zmian, chodzi o takie, które mogłyby wpłynąć na stan (substancje), wizerunek lub artystyczne oddziaływanie znajdujących się pod ochroną zabytków. Dlatego też zmiany te wymagają zezwolenia, zgodnie z § 5 ust. 1 DMSG, a ich dokonanie bez wymaganego zezwolenia podlega karze pieniężnej w wysokości do 50 800 euro (§37 ust. 2 pkt. 1 DMSG). Chodzi przy tym o zmiany, przy których wpływ na historyczne, artystyczne lub inne kulturalne znaczenie zabytku jest potencjalnie możliwy. Wystąpienie zmian mających wpływ na stan, wizerunek lub artystyczne oddziaływanie jest możliwe np. przy pracach restauratorskich. Jak wynika z orzecznictwa, pozwolenie na dokonanie zmian nie jest wymagane, gdy pozostaje bez wpływu na stan zabytku, np. w przypadku wycięcia drzwi w istniejącej już witrynie wystawowej szklanej ścianie⁴⁶. Wymagająca wydania zezwolenia zmiana zabytku nie musi być związana z trwałą ingerencją. Umieszczenie flagi lub szyldu reklamy na chronionym zabytku, jeśli wpłynie na wizerunek lub artystyczne oddziaływanie, będzie zmianą, dla której wymagane jest zezwolenie⁴⁷.

Zniszczenie zabytku dopuszczalne jest tylko wówczas, gdy jego utrzymanie nie jest możliwe z powodów technicznych lub ekonomicznych⁴⁸. Zgoda na zniszczenie wydawana jest w sytuacji, gdy po uwzględnieniu stosunków ekonomicznych właściciela oraz możliwych dopłat nie jest możliwe utrzymanie zabytku⁴⁹. Przy ustalaniu możliwości ekonomicznych właściciela należy uwzględnić tylko koszty niezbędne do koniecznego utrzymania, do których zobowiązują właściciela przepisy o ochronie zabytków lub przepisy prawa budowlanego⁵⁰.

Zakończenie

W omówionych systemach prawnych państw europejskich unormowano przepisy mające na celu ochronę dziedzictwa kulturowego przed zniszczeniem. Pomimo widocznych różnic istnieją również cechy wspólne. Rozwiązania prawnokarne istnieją zarówno w ustawach dotyczących ochrony dzie-

⁴⁵ C. Bazil, R. Binder-Kriegelstein, N. Kraft, *Denkmalschutzrecht...*, op. cit., s. 68.

⁴⁶ VwGH z dnia 18 lutego 1993, sygn. 92/09/0288; za: B C. Bazil, R. Binder-Kriegelstein, N. Kraft, *Denkmalschutzrecht...*, op. cit., s. 69.

⁴⁷ VwGH z dnia 3 lutego 1958, sygn. 2571/55; za: B C. Bazil, R. Binder-Kriegelstein, N. Kraft, op. cit., s. 69.

⁴⁸ VwGH z dnia 15 września 1994, sygn. 93/09/0035; za: B C. Bazil, R. Binder-Kriegelstein, N. Kraft, op. cit., s. 75.

⁴⁹ VfGH z dnia 1 października 1986, sygn. B 164/85; za: B C. Bazil, R. Binder-Kriegelstein, N. Kraft, op. cit., s. 75.

⁵⁰ VwGH z dnia 19 maja 1993, sygn. 89/09/0005; za: B C. Bazil, R. Binder-Kriegelstein, N. Kraft, op. cit., s. 75.

dzictwa kulturowego, jak również w kodeksach karnych. W ocenie autora istnieje potrzeba zmiany w zakresie karnoprawnej ochrony zabytków w Polsce⁵¹. Analiza rozwiązań dotyczących karnoprawnej ochrony dziedzictwa kulturowego przed zniszczeniem w innych państwach europejskich może pomóc wypracować skuteczne ustawodawstwo w tym zakresie.

Wykaz literatury

- Bazil C., Binder-Kriegelstein R., Kraft N., *Das österreichische Denkmalschutzrecht*, Wiedeń 2004.
- Budyn-Kulik M., *Model ścigania sprawcy wykroczenia w wybranych państwach*, Warszawa 2012.
- Caggiano F., *Depenalizzazione e sistema sanzionatorio amministrativo*, Napoli 2011.
- Cammelli M., (red.), *Il codice dei beni culturali e del paesaggio. Commento al decreto legislativo 22 gennaio 2004, n. 42*, wyd. I, Bologna 2004.
- Dobrzyn A., *Ochrona dziedzictwa kultury we Francji*, „Ochrona Zabytków” 2007, nr 3.
- Jakubowski A., Jakubowski O., *Analiza regulacji prawnokarnych w zakresie ochrony dziedzictwa kultury w wybranych państwach europejskich*, [w:] P. Stec (red.), *Raport – analiza rozwiązań prawnych dotyczących ochrony zabytków ruchomych dla wybranych krajów europejskich – materiały niepublikowane*.
- Jakubowski O., *Zjawisko przemytu dóbr kultury*, „Archiwum Kryminologii” 2014, t. XXXVI.
- Jakubowski O., [w:] K. Zeidler (red.), *Prawo ochrony zabytków*, Warszawa–Gdańsk 2014.
- Mirri M. B., *Codice dei Beni Culturali e del Paesaggio*, wyd. 4, Viterbo 2014.
- Pin X., *Droit pénal général*, wyd. 6, Paris 2015.
- Rogacka-Rzewnicka M., *Prawo karne*, [w:] A. Machowska, K. Wojtyczek (red.), *Prawo francuskie*, Kraków 2004, t. 1.
- Sandulli M. A., (red.), *Codice dei beni culturali e del paesaggio*, wyd. II, Mediolan 2012.

Summary

Protection of cultural heritage from destruction by criminal law rules in selected European countries – an outline of the issues

Key words: crime, national heritage, damage, cultural property.

Properly constructed criminal law provisions can prevent the destruction of heritage. The laws of the European Union are not an appropriate tool to reduce this phenomenon, although an analysis of criminal laws of indivi-

---

⁵¹ Szerzej: O. Jakubowski, *Karnoprawna ochrona zabytków – rozważania nad kierunkami zmian prawnych*, [w:] K. Zeidler (red.), *Prawo ochrony zabytków*, Warszawa–Gdańsk 2014.

---

dual countries may help in developing effective solutions in the Polish legal system. This article presents the criminal law solutions to protect against the destruction of heritage in France, Italy and Austria. Comparison of the provisions in these European countries allows the effective scope of protection of their cultural property to be indicated and to assess the possibility of including some of the standards to the Polish system of heritage protection.